

არაკონსტიტუციური საკონსტიტუციო ცვლილებები – იანივ როზნაის წიგნის მიმოხილვა

აბსტრაქტი

იანივ როზნაის წიგნი „არაკონსტიტუციური საკონსტიტუციო ცვლილებები, ცვლილების უფლებამოსილებების შეზღუდვები“ (*Yaniv Roznai, Unconstitutional Constitutional Amendments, The Limits of Amendment Powers, Oxford University Press, 2017*) აანალიზებს გლობალური კონსტიტუციონალიზმის მზარდ ტენდენციას კონსტიტუციაში ფორმალური ცვლილებების შეზღუდვების შესახებ. წიგნის დასაწყისში წარმოდგენილია სასამართლო პრაქტიკის, კანონმდებლობისა და დოკუმენტების ცხრილი, ხოლო წიგნს თან ერთვის ნორმები უცვლელი დებულებების შესახებ სხვადასხვა ქვეყნების კონსტიტუციებიდან და ბიბლიოგრაფია. წიგნის პირველი ნაწილი ეხება შედარებით საკონსტიტუციო უცვლელობას, მეორე ნაწილი საკონსტიტუციო უცვლელობის თეორიას, მესამე ნაწილი კი ეხება საკონსტიტუციო უცვლელობის აღსრულებას. ავტორი, დასკვნის სახით, გვთავაზობს თავის მოსაზრებებს არაკონსტიტუციური საკონსტიტუციო ცვლილებების შესახებ.

I. საკონსტიტუციო ცვლილებები, უცვლელი დებულებების მნიშვნელობა

წიგნში დეტალურად არის განხილული საკონსტიტუციო ცვლილებების, უცვლელი ნორმების მნიშვნელობა და ხაზგასმულია, რომ ცვლილებების ფორმულა, პირველ რიგში მნიშვნელოვანია სტაბილურობასა და ცვლილებას შორის ბალანსის შესანარჩუნებლად. თუმცა, ამასთან, ცვლილების წესები არ არის საკონსტიტუციო სტაბილურობასა და მოქნილობას შორის ბალანსის მხოლოდ ტექნიკური მექანიზმი.¹ ნაშრომში ასევე დეტალურად არის გაანალიზებული უცვლელი დებულებების სტრუქტურა² შინაარსი³ და მიზნები.⁴

* სამართლის დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი, ჟან მონეს კათედრის ხელმძღვანელი [malkhaz.nakashidze@bsu.edu.ge]

¹ Yaniv Roznai, *Unconstitutional Constitutional Amendments, The Limits of Amendment Powers* (Oxford University Press 2017) 5.

² *ibid*, 22.

³ *ibid*, 23.

⁴ *ibid*, 26–36.

II. ე.წ. „ძირითადი სტრუქტურის დოქტრინა“

წიგნში დეტალურადაა განხილული ე.წ. „ძირითადი სტრუქტურის დოქტრინა“. ავტორი მიუთითებს, რომ ქვეყნებში, სადაც კონსტიტუციებს არ გააჩნიათ უცვლელი დებულებები, სასამართლოებმა გამოავლინეს⁵ ძირითადი კონსტიტუციური პრინციპების ნაკრები, რომლებიც ქმნიან კონსტიტუციურ იდენტობას, რაც არ შეიძლება გაუქმდეს საკონსტიტუციო ცვლილებების პროცესში.⁶ წიგნში დეტალურად არის განხილული სხვადასხვა კონტინენტზე 15-ზე მეტი ქვეყნის სასამართლო პრაქტიკა, სადაც ინდოეთიდან ეს დოქტრინა გავრცელდა.⁷

III. სუპრანაციონალური შიშველები

ავტორის აზრით, საკონსტიტუციო ცვლილებები უნდა ექვემდებარებოდეს გარკვეულ სუპრანაციონალურ შიშველებს, როგორებიცაა ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართალი და რეგიონული სამართალი ევროპაში, რასაც შეიძლება ჰქონდეს ცენტრალური როლი საკონსტიტუციო ცვლილებების სასამართლო შეფასებაში. მაგალითად მოყვანილია შვეიცარიის 1999 წლის კონსტიტუციის 193-ე მუხლის მე-4 პუნქტი და 194-ე მუხლის მე-2 პუნქტი.⁸

IV. ხელისუფლების დანაწილება და საკონსტიტუციო ცვლილებები

წიგნში განხილულია ძალაუფლებათა ვერტიკალური გამიჯვნა ძირითად და მეორად ხელისუფლებას შორის⁹ და აღნიშნულია, რომ საკონსტიტუციო ცვლილების განხორციელების უფლებამოსილება არ უნდა გაიგივდეს პირველად დამფუძნებელ ძალაუფლებასთან. ეს არის დელეგირებული უფლებამოსილება და მისი ბუნებიდან გამომდინარე, შეზღუდული უნდა იყოს.¹⁰ საკონსტიტუციო ცვლილების უფლებამოსილება კონსტიტუციის შენარჩუნების და არა მისი დარღვევის მიზნით იქნა შემოღებული. აქედან გამომდინარე, უცვლელი დებულების პირდაპირ არარსებობის შემთხვევაშიც კი, კონსტიტუციის „ცვლილების“ უფლებამოსილება აშკარად არ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს კონსტიტუციის გაუქმების მიზნით. ეს იქნება ნდობის დარღვევა.¹¹

⁵ ibid, 69.

⁶ ibid, 70.

⁷ ibid, 47-68.

⁸ ibid, 71.

⁹ ibid, 133-134.

¹⁰ ibid, 135.

¹¹ ibid, 142.

V. საკონსტიტუციო ცვლილებების სასამართლო კონტროლი

„ნაშრომში განვითარებულია საყურადღებო მოსაზრება, რომ თითქოს საკონსტიტუციო ცვლილებების სასამართლო კონტროლი ეწინააღმდეგება ხელისუფლების დანაწილებას, თუმცა იგი შეესაბამება ხელისუფლების ვერტიკალური დანაწილების პრინციპს, რომელიც არსებობს პირველად დამფუძნებელ და მეორად ხელისუფლებას შორის“¹² სასამართლო კონტროლი აუცილებელია, მათ შორის, უფლებამოსილებების ეფექტიანი გამიჯვნისათვის¹³ და სასამართლომ თავისი როლის შესასრულებლად უნდა მოახდინოს კონსტიტუციის ინტერპრეტაცია.¹⁴ ცვლილებების სასამართლო განხილვა უზრუნველყოფს პირველადი დამფუძნებელი ხელისუფლების გადაწყვეტილებების, კერძოდ, „ხალხის“ უზენაესი ნების ნორმატიულ უპირატესობას.¹⁵ ავტორი მიუთითებს, რომ სასამართლოები უნდა ჩაერიონ მაშინ, როდესაც პოლიტიკური პროცესი წარუმატებელი ხდება... თავისი ჩარევით სასამართლო აფერხებს უმრავლესობის ტირანიას.¹⁶ დემოკრატიულ საზოგადოებაში სასამართლოს აქვს უფლებამოსილება, გააუქმოს საკონსტიტუციო ცვლილებებიც კი, როდესაც დემოკრატიული ინსტიტუტების მუშაობაში წარუმატებლობაა. მაგალითად, როდესაც შეზღუდული ვადით არჩეული პარლამენტი ცვლის კონსტიტუციას შესწორების პროცედურის მიხედვით, რათა გაახანგრძლივოს საკუთარი ვადა.¹⁷ ასეთი გაგებით საკონსტიტუციო მუდმივობის დოქტრინა შეიძლება ჩაითვალოს როგორც „ხალხის“ ძირითადი დამფუძნებელი ძალაუფლების დაცვა.¹⁸

VI. სასამართლოს აპტივიზმი

ჩვენთვის მეთად საინტერესოა ცვლილებების საკონსტიტუციო კონტროლის საკითხი. როგორც ნაშრომშია აღნიშნული, კონსტიტუციას შეუძლია, პირდაპირ მიანიჭოს სასამართლოს ეს უფლებამოსილება,¹⁹ თუმცა კონსტიტუციების უმეტესობა ამ საკითხზე დუმს. ისინი, უბრალოდ, არ არეგულირებენ ამ საკითხს. ასეთი კითხვის წინაშე სასამართლო ვერ აიცილებს გადაწყვეტილების მიღებას, სასამართლომ უნდა შეავსოს ეს

¹² ibid, 180.

¹³ ibid, 181.

¹⁴ ibid, 181.

¹⁵ ibid, 183.

¹⁶ ibid, 184.

¹⁷ ibid.

¹⁸ ibid, 196.

¹⁹ ibid, 197-198.

ხარვეზი და განმარტოს ეს დუმილი.²⁰ სასამართლოებმა გერმანიაში, ბრაზილიაში და ჩეხეთში ეს გააკეთეს, თუმცა სხვაგან, მაგალითად, სლოვენიაში და საქართველოში, სასამართლოებმა დაადგინეს, რომ ეს არ შედის სასამართლოს იურისდიქციაში. სხვა სასამართლოები (ინდოეთი, ბანგლადეში, კენია, კოლუმბია, პერუ, ტაივანი და ბელიზი) ამტკიცებენ, რომ სასამართლოს, როგორც კონსტიტუციის მცველს, აქვს მოვალეობა, აღასრულოს ასეთი ნაგულისხმევი უცვლელობა და ... ასეთი დუმისას სასამართლოს გადაწყვეტილება შეიძლება მხოლოდ სასამართლო აქტივიზმიდან ან გაბედულებიდან გამომდინარეობდეს.²¹

VII. განსხვავებული პროცედურები: ზოგადი და სრული გადასინჯვა

წიგნში განხილულია კიდევ ერთი აქტუალური საკითხი, როცა დადგენილია ზოგადი პროცედურა ჩვეულებრივი ცვლილებებისთვის და ცალკე, უფრო რთული ან სახალხო პროცედურა კონსტიტუციის „სრული გადახედვის“ ან ზოგიერთი ძირითადი პრინციპის გადასინჯვისთვის.²² ნაშრომის მიხედვით, ასეთი ფორმალური განსხვავებები იძლევა სასამართლო ჩარევის საშუალებას, თუ ეს პროცედურები დარღვეულია.²³

წიგნი საინტერესოა საქართველოში საკონსტიტუციო სამართლის სწავლების, კვლევის და საკონსტიტუციო ცვლილებების საკონსტიტუციო კონტროლის განვითარებისთვის. მიმოხილვა ხელს შეუწყობს წიგნისადმი დაინტერესებას და წაახალისებს აკადემიურ დებატებს მასში განხილულ მეტად აქტუალურ საკითხებზე.

²⁰ *ibid*, 202.

²¹ *ibid*, 209.

²² *ibid*.

²³ *ibid*, 210.